

İnsan Kendi Evinin Beyi Olunca...

3

Yücel Feyzioglu

Fotoğraflar: Brigitte ve Frank Gorille

Aşk, geleneğe kurban edilir mi?

Çimkent çeşitli inanç ve kültürlerin kaynaştığı İpekyolu üstünde bir kent

ALMATI'dan ayrılırken Kazakların büyük şairi Abay Kunanbay'ı düşünüyorum. Sevdamı Tanrı dağlarına yazdığım daha on beş yaşındaydı. Sık sık buluştuğu, el ele tutuştuğu, "Senden ayrılamam" sözleriyle yatıştırdığı ve gönül gönüle kavuştuğu güzel bir kız sevmişti. İlk şiirlerini ona yazmıştı. Büyük yeteneği daha o zaman ortaya çıkmıştı. Ama babasının onu daha doğduğu gün beşik kertmesi yaptığını bilmiyordu. Babası bunu söylediğinde ruhu parçalandı. Geleneklere karşı mı gelmeliydi, yoksa sevdiğinden ayrılmamak mıydı? Büyük bir ikilemin içine yuvarlandı.

Sabredin Çimkent'e varınca anlatacağım.

Şu dünya güzeli ikizler uğurluyor bizi. Bir saatlik uçuşla Çimkent'te olacağız. Çimkent, Kazakistan'ın 3. Büyük kenti. Ama toprak olarak en büyük eyaleti.

İpekyolu üstünde ve ne zaman kurulduğu tartışmalı. MÖ. 200 yıllarında kuruldu diyenler var, daha sonra diyenler. O ünlü çok eski kalesi ve kervansaraylarına bakarsanız kuruluşu daha çok eski olmalı.

Bu kent de çeşitli inanç ve kültürlerin kaynaştığı İpekyolu üstünde bir kent. Müslümanlar, Hıristiyanlar, Budistler, Bahailer, Yahudiler, Krişnalılar ve hâlâ çok Tanrılı inancını sürdürenler var ve birlikte yaşıyorlar. Çok inanç bir arada olunca renkli bir kültür doğuyor, birbirini etkiliyor, hoşgörü geliyor, kimse kimseye dokunmuyor, eğer radikaller araya sızmazlarsa.

Uçağa binince yan tarafta oturan Kazak çift ile tanışıyoruz. Yeni evliler, kucaklarında bir bebek var. Çimkent'te oturan gelinin ailesi ile bebeği tanıştırmaya götürüyorlar. İştan aştan konuşuyoruz, rahatlar. "Ya kitap?" diye soruyoruz. Az okuyorlarmış, canım sıkılıyor, gözlüğümü silerken arkadan bir hostes hanım peçete uzatıyor: "Buyur abicğim." Bu abicğim hitabını hep duyuyorum, çok sıcak geliyor bana. Söyleşimize o da katılıyor, muhabbetimiz şenleniyor.

Gökyüzünü kaplamış iki bulut arasından uçuyoruz. Tanrı dağları bütün bulutları delip zirvelerini mağurca yukarı dikmiş. Bir saat boyunca bu zirveleri izliyoruz.

İnip Çimkent'e girdiğimizde ilk dikkatimi çeken bir levha oluyor: "Kel Balalar Okulu" Gülümseyorum, ne kadar sıcak bir isim. Kiril alfabesini okuyorsanız, bu dilin Türkçe olduğunu hemen kavriyorsunuz. Kent tertemiz. Bir köşede birkaç tane yüksek bina var. Gerisi aynı boyda. Türkiye'den giden bir gezgin grubun videosunu izlemiştim. Gerçekleri değil, bilinçaltına yerleştirilen önyargıları sayıp dökmüşlerdi.

Golomyan Niyazov karşıyor bizi. Çimkent'te ve Özbekistan'da rehberliğimizi yapacak. Almanca ve Türkçesi iyi. Rusça da konuşuyormuş, kibar ve bilgili bir insan. Bizi Çimkent'e -Çimkent Kalesi'ne- götürüyor. Çok eski bir kale. Sakalar döneminden suç işleyenler ve başka hanlıklara haber taşıyan ajanlar bu kaledeki zindana atılmış. Onlar da Koşkar Ata'ya kadar bir tünel kazarak kaçıyorlarmış. Ki çarpıcı bir efsane değil mi? Çünkü Koşkar Ata türbesi ile Çimkent arası 150 km.den fazladır. Koşkar Ata hakkında da birçok efsane var. En yaygın olanlardan birini anlatmalıyım. Bu efsaneye göre Koşkar Ata, ünlü Sufi Ahmed Yesevi Hoca'nın mürididir. Kardeşinden Ahmed Yesevi için kaynak suyu getirmesini istemiş, ancak dönerken

asla arkasına bakmaması konusunda uyarılmış. Kardeşi suyu aldıktan sonra arkasını dönmüş ve su dökülmüş. O anda yerden birçok pınar kaynamaya başlamış ve coşkun bir nehir oluşmuş. İşte o nehir Siriderya'dır. Koşkar Ata ölünce türbesini orada yapmışlar.

Kaleye, üç yüz yıl önce Hokand Hanlığı zamanında bir de 2022'de onarım yapılmış. Yüz yıllarca hanlar, erkânı ile birlikte konut olarak kullanmış burayı. Kalede çok sayıda ortaya çıkarılmış konut kalıntısı var. Bey sarayı ve kervansaray korunmuş. İnsan kendini eski çağlarda hissediyor. Kaleden bütün kenti görebiliyoruz.

"BERABER YOL GİDEN HAZİNEYE ULAŞIR, DAVA GÜDEN BELAYA BULAŞIR"

Türk hanlıklarından Kalmukya, Özbekler ve Cungarya hep Kazaklara saldırmış, onları zorlamışlar. Bizim tarihimiz kardeş kavgasıyla doludur ya, Kazaklar da Ruslardan yardım istemiş, Ruslar, 1854 yılında "yardım" bahanesiyle gelip Kazakistan'ı işgal etmiş. Hanlık makamını kaldırmışlar. Artık bir kasırgadır esen, her şeyi kökünden söken. Ruslar dalar ülkeye, toprakları

Kaleye, üç yüz yıl önce Hokand Hanlığı zamanında bir de 2022'de onarım yapılmış.

Ozanlar, aşklar masalcılar hikâye anlatıcıları konuk olur çalır çağırır anlatırlar.

ellerinden alınır halkın. Yerli yöneticiler Ruslara hoş görünmek için ellerinden geleni yaparlar. Birbirini ihbar etmek, yalan, fitne, ayağı kaydırmak meziyet haline gelir. Topraklara el koyma, keyfi yönetim halkı biktirir. Abay Konanbay o zaman 9 yaşındadır. Bu fırtınalı ortamın içinde bulur kendini. Küçükken annesinden ve ninesi Zeze hanımdan sayısız masal ve efsaneyi dikkatle dinler. Ejderhalar basmıştır yurdunu. Asıl adı İbrahim olduğu halde ninesi ona "dikkatli" anlamına gelen Abay adını verir.

Babası, Semey kentinde yöneticidir. Ayrıca konukları var. Ozanlar, aşklar, masalcılar hikâye anlatıcıları konuk olur, çalır çağırır, anlatırlar. Onlardan dombra çalmayı öğrenir, türkü söyler. Babası oğlunun yeteneklerini fark edip iyi bir eğitim alması için olanaklar hazırlar. Abay dönemin medresesini bitirir, Şahabettin Mercanî hocasıdır, diller öğrenir, kütüphanelerin müdavimi olur. Klasikleri, eski doğu eserlerini ve Kutadgu Bilik'i okur. Çeviriler yapar, Alman şairi Goethe'yi Kazakça'ya ilk kazandıran odur. Kutadgu Bilik'ten etkilenir, gelecekte Kazaklar için "Kara Sözler" adlı kitabını yazacaktır. Bu kitap da Kazakistan'da çağdaş nesrin başlangıcıdır. Ünlü bir şair olur. Şiirleri yeni bir ruh içerir, çağdaş şiirin öncüsü olur,

edebiyata yeni tarz, yeni estetik ve yeni düşünce getirir. Ceditçileri -yenilikçileri- izler, İsmail Gaspıralı'yı okur. Babasının ısrarıyla bağrına taş basarak törelere boyun eğmez, sevgilisinin denaz geçip Alçınbay'ın beşik kertmesi kızıyla evlenir. Töreye boyun eğmesi ona bambaşka bir kapıyı açar. İsyankârlığın yerini sabır alır, derin düşünme yetisini geliştirir. "Kara Sözler" adlı filozofik kitabını ondan sonra yazar. Kazaklara öğüttür bu kitap. Ar, namus, utanma, adalet, dürüstlük, samimiyet, kardeşlik, eşitlik, özgürlük gibi en yüce erdemlere rehberlik eden edebi düşünceleri halka ulaşturmaya gayret eder.

Babasının yardımı ile Semey vilayeti için "Kanunları Hazırlama Komisyonu"na baş hâkim seçilir. Yasaları Kazak hayat tarzına uyumlu hale getirir, kadınların haklarını koruyan düzenlemeler yapar. "Kara Sözler", gelecekte Kazak milli ruhunun canlanmasına yardımcı edecektir. "Ayrılgı, dedikodu bırak. Beraber yol giden hazineye ulaşır, dava güden belaya bulaşır," diyerek oymaklar arasındaki uyumsuzlukları çözmeye çalışır. Beyleri barıştırır.

Karamsardır yine de: "Artık bu yaşa geldik, bittik. Şimdi kalan ömrümüzü ne yaparak geçireceğiz? Yurda bakan yok, bilim desen bilime ilgi duyan yok. Bilimsel sohbeti kiminle yaparsın? Bilmediğini kime sorarsın? Süflilik yapayım desen o da okumuyor. Düşünüyorum da yazayım diyorum, belki okuyan olur." Ve gelecekte halk okuyacaktır onu. Sovyet döneminde yasak edilir eserleri. Ünlü yazar Muhtar Avazov 4 ciltlik "Abay Yolu" başlıklı romanını yazar.

1991 yılı, bağımsızlık kazanıldıktan sonra Abay hakkında araştırmalar başlar, şiirleri kitapları elden ele dolaşır. Heykelleri dikilir. Okullara, caddelere, meydanlara, parklara adı verilir. İşte o parklardan birindeyiz. Çimkent Abay Parkı. 75 hektar, dünya kentlerindeki parkların en büyüklerinden biri. Önce adı Lenin Parkı, sonra sırayla Kom-somol Park, Karl Marks Parkı, bağımsızlıktan sonra da Abay Parkı olur. 2. Dünya savaşında Sovyet pilotları bu parkta eğitilir. Dev bir jet maketinin buraya oluşu bu nedendir. Nazi Almanyası savaşında şehit düşen yüz bin Orta Asyalının adı yazılıdır burada. Tiyatro, oyun bahçeleri, sirk, spor alanları, eğlence yerleri, havuzlar, çocuk oyun bahçeleri ve Abay müzesi var parkta.

Muhtar Avezov

YARIN: "Pencereleri Birbirimize Açmalıyız"